

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע וישלח תשע"ט

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

איך פוגעים במלאכים? (חלק ב) הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הקשר שני המושגים, מלאך-מלאכה, בא לבטא את הרעיון כי מי שעושה מלאכתו באמונה, זוכה להגיע למדרגה של מלאך, הוא גם פועל של הקב"ה וגם שליח שלו, כך הצענו. בדברינו לפרשת **ויצא תשעט**.

יעקב אבינו הגיע למדרגה זו, כי עבד באמונה אצל חמיו, למרות הניסיונות (שחלקם הצליחו) לרמותו. מסירותו של יעקב, יושרו ואמינותו באים לידי ביטוי בפסוקים הבאים, בהם הוא מתאר את דרכו, בשיחתו עם לבן=נבל, הארמי=הרמאי: "זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עֹמֵד רְחֵלֶיךָ וְעֵדֶיךָ לֹא שָׁכַלְוּ וְאֵילִי צִאנֶנּוּ לֹא אָכַלְתִּי: טְרֵפָה לֹא הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטְּשֶׁנָּה מִיַּדִּי תִבְקָשׁנָה גְּנֹבְתִי יוֹם וְגִנְבֹתִי לַיְלָה: הֵייתִי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֵרֶב וְקִרְחַת בַּלַּיְלָה וְתִדַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינָי" (בראשית ל"א לח-מ).

בחזרתו ארצה, יעקב פוגש - פוגע שוב **במלאכי אלהים** וזה קורה **במחניים**. מלאכים אלה (לפי כל הפירושים) עוזרים לו במאבק מול עשיו, אחיו הגדול.

דוד המלך, עוד בימים שקדמו להמלכתו הרשמית, זוכה שמסירותו להגנת תושבי דרום הר חברון מפני השושים, תתואר בידי אחרים. אנשיו של נבל = לבן מתלוננים על כפיות הטובה של אדוניהם בפני אשתו אביגיל: "וְהָאֲנָשִׁים טָבִים לָנוּ מְאֹד וְלֹא הִקְלַמְנוּ וְלֹא פָקְדְנוּ מְאוּמָה כֹּל יְמֵי הַתְּהַלְכָנוּ אִתָּם בְּהִיחַתְנוּ בַשָּׂדֶה: חוֹמָה הָיוּ עֲלֵינוּ גַם לַיְלָה גַם יוֹמָם כֹּל יְמֵי הָיוּתְנוּ עִמָּם רַעִים הַצֹּאֵן" (שמו"א כ"ה טו-ז).

אין ספק כי התוכן והשימוש בביטויים השווים מבטאים את הרעיון, כי דוד הלך בעקבותיו של יעקב. שניהם נהגו כמלאכים וקידשו שם שמים בהליכותיהם. עתה מובן מדוע דוד מכונה שלש פעמים בתואר מלאך האלהים, בידי בני ברית ובידי מי שאינם בני ברית:

בפעם הראשונה: "וַיַּעַן אָכִישׁ (מלך גת, הפלישתי) וַיֹּאמֶר אֶל דָּוִד יְדַעְתִּי כִּי טוֹב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמִלְאָךְ אֱלֹהִים אֲךָ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים אָמְרוּ לֹא יַעֲלֶה עִמָּנוּ בַּמִּלְחָמָה" (שמו"א כ"ט ט).

בפעם השנייה, בידי האשה החכמה מתקוע: "וַתֹּאמֶר שְׁפֹתֶיךָ יִהְיֶה נֹא דָבָר אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לְמִנְיַתָּה כִּי כְּמִלְאָךְ הָאֱלֹהִים כֵּן אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לְשִׁמְעַ הַטוֹב וְהָרַע וַיִּקְרַע אֶלְהֵיךָ יְהִי עִמָּךְ" (שמו"ב י"ד יז).

בפעם השלישית בידי מפיבושת נכד שאול: "וַיִּדְגַּל בְּעַבְדְּךָ אֶל אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ וְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ כְּמִלְאָךְ הָאֱלֹהִים וַעֲשֵׂה הַטוֹב בְּעֵינֶיךָ" (שמו"ב י"ד כ).

קשר זה נרמז גם בפסוק הבא: "וַדָּוִד בָּא מִחִנְיָמָה" (שמואל ב י"ז כד), מיד שולח לו הקב"ה שלשה מלאכים = שליחים טובים: "וַיְהִי כִּבּוֹא דָּוִד מִחִנְיָמָה וְשָׁבִי בֶן נָחַשׁ מִרְבֵּת בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּמְכֹּר בֶּן עַמּוֹן אֶל מֶלֶךְ דָּבָר וּבְרִזְלֵי הַגִּלְעָדִי מִרְגְּלִים" (שם, שם כז), חלקם בני ברית וחלקם שאינם בני ברית. מלאכים אלה דאגו לצייד את דוד בימים קשים, כשאבשלום בנו קם עליו להרגו. וז"ל הכתוב: "מִשְׁקָב וְסִפּוֹת וְקָלִי יוֹצֵר וְחֵטִים וְשִׁעָרִים וְקִמְחָה וְקָלִי וְפּוֹל וְעֲדָשִׁים וְקָלִי: וַדָּבָשׁ וְחִמְקָה וְצֹאֵן וְשִׁפּוֹת בְּקֶר הַגִּישׁוֹ לְדָוִד וְלָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ לְאָכּוֹל..." (שם, שם כח-כט). שלשת השליחים הטובים הללו, סייעו לדוד לארגן את מחנהו הקטן, לקראת בואו של המחנה הגדול, בהנהגת אבשלום בנו המורד. גם דוד המלך, כיעקב אבינו, חילק את מחנהו: "וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת הָעָם הַשְּׁלִישִׁית בְּיַד יוֹאָב הַשְּׁלִישִׁית בְּיַד אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה אַחִי יוֹאָב וְהַשְּׁלִישִׁת בְּיַד אֶתִּי הַגִּתִּי" (שם י"ח ב).

קולמוסים רבים נשתברו בידי חכמינו לאורך הדורות כשעסקו ודנו בשאלה: מדוע דוד המלך איננו נמנה על אותה רשימה, יחד עם שלשת האבות.

ההקבלה שערכנו בין שני המאורעות מחזקת את הצורך בדיון זה ומעלה את דוד המלך למדרגת מלאך העוסק במלאכת קונו, בלי לתת שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו (עיניו תהלים קל"ב ג-ד).

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ הרב ישורון רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח
---	--	--	--	--	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

אחריות מפקח בנייה שלקח "סיכון מחושב"

"ארץ חמדה גזית" ירושלים / תמוז תשע"ח / תיק מס' 78036

דיינים: הרב חיים בלוך, הרב עמנואל נהון, הרב אביעד תפוחי.

המקרה: התובע שכר את הנתבע שהוא מהנדס במקצועו על מנת שיפקח על בניית ביתו, בעצת המפקח התובע ביקש מהקבלן שיבנה מסלעה במקום קיר תמך. לאחר כחמש שנים המסלעה התמוטטה, לטענת המפקח הוא נתן פתרון טוב עקרונית, ולמרות שלקח סיכון מסוים בכך שהוא אישר את המסלעה. כשהמפקח הגיע לאתר, המסלעה כבר היתה מכוסה בחול. המזמין ואשתו, שהתגרשו, הוציאו 160,000 ₪ על פירוק המסלעה ובניית קיר תמך. לטענת הנתבע בכל מקרה אין לתובע לתבוע את בניית קיר התמך שיקר בהרבה מהמסלעה, לכן עלות הנזק היא 10,000 ₪.

פסק דין: על הנתבע לשלם לתובע 5,130 ₪ כהחזר על שכר עבודתו, כפיצוי על הרשלנות.

נימוקים:

א. אחריות מפקח בנייה לכשלים בבנייה

השו"ע (ח"מ שו"ו, ו) כתב ששולחני שראה דינר וטעה בהערכתו, חייב לשלם לשואל, אם השואל הסתמך על דבריו. במקרה של אונס עולה מדברי השיטה מקובצת (ב"ק צט ע"ב) שהשולחני פטור, ורק כשהיה יכול לגלות את הזיוף על ידי התבוננות נוספת הוא חייב. מדברי הש"ך (ח"מ קכט, ח) עולה שאם בזמן ההחלטה ההחלטה היתה הגיונית וסבירה אין לחייב בגלל שחלו שינויי נסיבות לאחר מכן.

ב. תביעת הקבלן לפני תביעת המפקח

לטענת המפקח התובע לא מיצה את ההליכים מול הקבלן, ובכל מקרה אחריותו פחותה, בית הדין דוחה את הטענה על מיצוי הליכים, משום שלא ניתן לתבוע את הקבלן, וכמו כן אחריות הנתבע היא מלאה במקרה זה.

ג. התרשלות בפיקוח על המסלעה

בית הדין התרשם על פי המומחים שהובאו, שההחלטה על בניית מסלעה במקום קיר תמך אינה החלטה שגויה. לגבי הפיקוח, בית הדין מקבל את טענת המפקח, שהוא לא חייב להיות באתר כל הזמן, ולבדוק שלא מרמים אותו. לגבי החלטתו לא לחשוף את קרקעית המסלעה, בית הדין קובע שהחלטה זו היא החלטה הגיונית, משום שיתכן שהעלויות של השארת קרקעית המסלעה לא מחופרת היו גבוהות עבור הקבלן, והוא לא רצה להסתיר.

ד. נטילת "סיכון מחושב" על ידי מפקח

המפקח לקח סיכון מחושב בכך שהוא אישר את המסלעה כמו שהיא מבלי לבקש מהקבלן לחשוף אותה, השאלה היא האם נטילת סיכון כזה מותרת? השו"ע (ח"מ רצ, ט-י) כתב שאפוטרופוס צריך להפעיל שיקול דעת, ואם יש חשש הפסד עליו לפעול כפי שהיה פועל בנכסיו הוא. לדעת הרא"ש (ש"ך שם י) על האפוטרופוס להתייעץ עם בית הדין. אולם, במקרה שלנו נראה שאין צורך להתייעץ עם בית הדין. גם מפני שהאחריות על נכסי יתומים היא רחבה יותר, ורק בנכסי יתומים בית הדין הם אחראים. כמו כן אפוטרופוס צריך להימנע מנזק אקטיבי, אבל כאן מדובר על נזק פסיבי שנגרם בגרמת המפקח. וכן שמי שהתמנה עם מינוי רשמי לאפוטרופוס לדעת הטור אינו צריך להתייעץ עם בית הדין. מצד שני, יש מידה של אחריות לקבלן כי מכיון שלא מדובר בשאלה מקצועית היה מן הראוי שהמפקח היה מתייעץ עם המזמין האם לקחת סיכון או לסמוך על הקבלן, כמו כן הוא לא זוכר אם הורה לקבלן להשאיר את המסלעה חשופה, מצד שני יכול להיות שהתוצאה היתה זהה גם אם הוא היה מורה לקבלן לא לכסות.

ה. נזקים שלא נתבעו

במקרה זה היו נזקים נוספים שלא נתבעו על ידי התובע, בית הדין מבין שחלק מהתביעה היתה בעקבות זה שהוא סבר שהוא יקבל את כל הסכום שתבע, ולכן יחשב זאת במסגרת פשרה, למרות שיש לדון בסוגיה העקרונית כשאדם לא תבע משהו משום שסבר שיקבל מצד אחר (חושן משפט סימן יז סעיף יב).

ו. חיוב מדין פשרה עובד שביצע מעט פשיעה בעבודתו

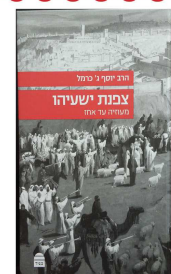
ישנם כמה מקורות על כך שיש לפשר במקרה שאדם לקח סיכון גבולי: 1. הרא"ש בתשובה (קז, ו) למד מהגמרא בב"מ (מב ע"ב) שחכמים נתנו רשות לדיין לפסוק לפי ראות עיניו במקום שהדבר לא יכול להתברר בעדים ובראיות, משום שלא יודעים על מי מוטלת האחריות. 2. בגמרא בב"מ (פג ע"א) נאמר לגבי חבית מסוימת שסבל נשא אותה ושבר אותה, שתיקנו שהוא ישלם רק חצי, והרמב"ם (שכירות ג, ב) הסביר שזו תקנה, משום שזה כמו אונס. מזה נלמד שיש לפשר במקרה שעובד לקח סיכון גבולי אבל סביר.

למעבר לפסק הדין המלא

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנורה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

חֶמְדַּת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָּה הַתְּלִמוּדִית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

התורה חסה על ממונם של ישראל

מבוסס על הערכים: התורה חסה על ממונם של ישראל, שבכרך יא של האנציקלופדיה התלמודית; ואין עניות במקום עשירות, שבכרך א של האנציקלופדיה התלמודית.

”וַיֹּזְתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר” (לב, כה)
רש"י: שָׁכַח פְּכִים קְטָנִים וְחָזַר עֲלֵיהֶם (חולין לא)

מתי אומרים "התורה חסה על ממונם של ישראל", ומתי אומרים "אין עניות במקום עשירות"?

בשני אופנים השתמשו בכלל שהתורה חסה על ממונם של ישראל:

- א) במצוות מסוימות – יש שאמרו חכמים לנהוג בהם חיסכון, כי מצינו שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ולפיכך גם הם חסו (ע"י רש"י יומא מד ב ד"ה חסה). וכן יש מצוות שמצינו שחסך בהן הכתוב, ופירשו חכמים הטעם כי התורה חסה על ממונם של ישראל.
 - ב) באיסורים דרבנן – שהקלו בהם לפעמים משום הפסד ממון – הטעם הוא שהתורה חסה על ממונם של ישראל.
- יסוד זה שהתורה חסה על ממונם של ישראל נלמד ממה שנאמר בנגעי בתים: **”וְצֹנָה הִכְהֵן וּפְנֵי אֶת הַבַּיִת בְּטָרָם לְבֵא הִכְהֵן לְרֵאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית (ויקרא יד לו), ואמרו: וכי מה מיטמא לו? אם תאמר כלי עציו ובגדיו ומתכותיו, מטבילם והם טהורים; על מה חסה תורה? על כלי חרסו ועל פכו – שאין להם טהרה אלא שבירה (רש"י ראש השנה כז א). אם כך חסה התורה על ממונו הבזוי, קל וחומר על ממונו החביב; אם כך על ממונו, קל וחומר על נפש בניו ובנותיו; אם כך עלך רשע – שהנגעים באים על לשון הרע, קל וחומר על צדיק (תורת כהנים מצורע פ"ה ה ונגעים פ"יב מ"ה), וע"י רש"י ר"ה שם שמכאן המקור שהתורה חסה וכו"ו). ויש שלמדוהו ממה שנאמר: **”וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִן הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם** (במדבר כ ח) – מכאן רמז שהתורה חסה על ממונם של ישראל (מנחות עו ב; במדבר רבה פ"ט ה).**

בכמה מצוות מצינו שחכמים אמרו לצמצם בהן על פי כלל זה שהתורה חסה על ממונם של ישראל:

- השופרות שתקעו בהם בבית המקדש בתעניות היה פיהם מצופה כסף (משנה ר"ה כו ב), ולפי הסבר אחד בגמרא הטעם שלא עשו צפויים זהב הוא שהתורה חסה על ממונם של ישראל (גמרא שם כז א). ומכל מקום השופר של ראש השנה שבמקדש היה פיו מצופה זהב, כי כבוד יום טוב עדיף (משנה וגמ' שם).
 - הקלפי שבה היו הגורלות של שני השעירים ביום הכיפורים היתה של עץ (ע"י משנה יומא לט א), ולא עשו אותה של כסף או של זהב, כי התורה חסה על ממונם של ישראל (גמ' שם), ולא אמרו כאן כבוד יום טוב עדיף, כי הקלפי אינה מעיקר המצוה אלא ממכשירי הקרבן (טורי אבן ר"ה שם).
 - המחיתה שבה היה הכהן חותה את הגחלים ממערכה שניה של קטורת להכניסם על המזבח הפנימי של קטורת שחרית וערבית לא היתה של זהב אלא של כסף (משנה יומא מג ב ותמיד פ"ה מ"ה), כי התורה חסה על ממונם של ישראל (גמ' שם מד א).
- הכלל של התורה חסה על ממונם של ישראל משמש גם טעם לכמה מצוות שמצינו שחסך בהם הכתוב, כגון בלחם הפנים, שלוקחים לצורך עשייתו אפילו חיטים מן השוק – ואחר כך עושים מהן סולת – שנאמר: **”וְלִקְחֹתָ (ויקרא כד ה) מכל מקום (מנחות עו ב), והוא לפי שהסולת הניקחת מן השוק יקרה מאד, והתורה חסה על ממונם של ישראל (גמ' רש"י שם). וכן לענין השמן של מנחות, דרשו: זך וכתית למאור (שמות כז ב), ואין זך כתית למנחות (משנה מנחות פו א), שהתורה חסה על ממונם של ישראל (גמ' שם ב).**

אין עניות במקום עשירות. הכלל שהתורה חסה על ממונם של ישראל – בדברים שהיו במקדש – סותר לכלל אחר: אין עניות במקום עשירות, ובמקום אחד – לענין שיעור חצי לוג שמן להדלקת הנרות – נחלקו בגמרא אם אומרים שם הכלל של אין עניות במקום עשירות או הכלל של התורה חסה וכו' (מנחות פט א). וכתבו אחרונים שהדבר תלוי בשיקול דעת חכמים להבדיל בין דבר לדבר (יום תרועה ר"ה כז א), והכל לפי ההפסד ולפי כבוד העבודה ולפי הצורך (תפארת ישראל תמיד פ"ה אות כז).

ובעל הנודע ביהודה (בתשובה שבספר תשובה מאהבה סי' ז) כתב שלפיכך אמרו בשופר ובקלפי התורה חסה וכו', לפי שאינם כלי שרת, והכלל של אין עניות במקום עשירות לא נאמר אלא בכלי שרת, או בדבר שקדוש בקדושת הגוף. וכן לחם הפנים בשעה שקונים חיטים אין כאן קדושת הגוף, רק קדושת דמים; וכשהיא מתקדשת קדושת הגוף, היא כבר סולת. ובמחיתה שעשו אותה של כסף אף על פי שהיא כלי שרת – הריח זה לפי שאף כסף אינו עניות. ובשמן למנחות שאמרו התורה חסה על ממונם של ישראל – משום מנחת יחיד אמרו כן, שביחיד לא אמרו אין עניות במקום עשירות, ושוב לא חילקו בין יחיד לציבור.

<p>לע"י מרים ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלב"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושחמה סבג</p>	<p>לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ח</p>	<p>לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד			

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
<p>אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה ליליאן בת פורטונה נחמה צביה בת שושנה בריינא</p>	<p>רועי משה אלחנן בן ג'ינה ד'ב'ה יאיר מנחם בן יהודית חנה רבקה רינה בת גרונה נתנה איילת חן בת שולמית בתוך שאר חולי עם ישראל</p>	<p>יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa מאירה בת אסתר יפה בת רחל יענטע</p>

אָרֶץ אֶגְדָּה

הרב מרדכי הוכמן

המנחה של יעקב לעשי

בספר בראשית (יח, יט) הקב"ה מודיע שיש לו קשר מיוחד עם אברהם, והטעם לכך הוא: "כִּי יִדְעֵתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ד' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ד' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו". מודגש שם שהקשר המיוחד עם אברהם הוא משום שאברהם יחנך את צאצאיו לשמור את דרך ד' לעשות 'צדקה' ו'משפט', ומטעם זה הקב"ה גילה לאברהם שבכוונתו להפוך את סדום ועמורה. ובהמשך מסופר שאברהם התפלל לקב"ה ובאותה תפילה מודגש המספר חמש (בראשית יח, כג-לג):

"וַיֵּזֶשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע: אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר... וַיֹּאמֶר ד' אִם אֶמְצָא בְּסָדָם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִי לְדָבָר אֵל אֶ-דְּנִי וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפְרָ: אוֹלֵי יַחֲסְרוּן חַמְשִׁים הַצְדִיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשָׁחִית בְּחַמְשָׁה אֶת כָּל הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה: וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים... שְׁלֹשִׁים... עֶשְׂרִים... וַיֹּאמֶר... לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה: וַיֵּלֶךְ ד' כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֵל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ: ".

אברהם התפלל מתחילה שבזכות חמישים צדיקים יינצל המקום מעונש. ובהמשך בכל תפילה נוספת הקטין אברהם בדרך כלל בעשרה את מספר הצדיקים שהוא התפלל בעבורם. אך בתפילה השניה הוא הקטין את מספר הצדיקים בחמישה והזכיר אותם בצורה יוצאת דופן: "אוֹלֵי יַחֲסְרוּן חַמְשִׁים הַצְדִיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשָׁחִית בְּחַמְשָׁה אֶת כָּל הָעִיר". לכאורה ראוי היה שאברהם יזכיר אותם במדויק "ארבעים וחמישה" כפי שהקב"ה ענה לו: "לֹא אֲשַׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה". מדוע אברהם נקט בסגנון תפילה המדגיש את החמש: "הַתְּשָׁחִית בְּחַמְשָׁה...?"

חמש כסמל לתשובה.

במאמר הקודם "[תפילת העמידה של אברהם](#)" התבאר שהחינוך לעשיית 'צדקה ומשפט' מהווה זכות המועילה לקבלת התפילות ולשינוי גזירות, ומחמת כך הקב"ה הודיע לאברהם על הגזירה שהוא עומד לגזור על סדום וחברותיה, וכדי שאברהם יתפלל לפניו לביטול הגזירה. והתבאר עוד שהדגשת המספר 'חמש' מועילה להצלחת מהלכים של תשובה ושל קבלת תפילות וכפי שמצאנו שהמספר 'חמש' מודגש מאוד בפעולות שיוסף מבצע עם אחיו ועם המצרים. והתבאר שהדגשת המספר 'חמש' וכן הדגשת האות ה"א מועילים לקבלת תשובה ולקבלת תפילות, וכן התבאר ענין זה גם במאמר "[האות הא בתפילת עשרת ימי תשובה](#)". והוזכר שם שמצאנו שבברכת המשפט שבתפילת העמידה מודגש שהקב"ה אוהב "צדקה ומשפט", והיא פותחת באות ה"א וב'תשובה' במילה "השיבה", ובעשרת ימי תשובה האות ה"א מודגשת שם מאוד בחתימה המיוחדת "המלך המשפט".

מיקומה של ברכת המשפט

ברכה המשפט פותחת בבקשה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה", נראה שבקשת "השיבה... יועצינו כבתחילה" נועדה להזכיר הזכות המיוחדת של אברהם אבינו שבעבורה תפילותיו נשמעות: "כִּי יִדְעֵתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ד' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", ואנו מבקשים בה שהקב"ה יחזיר לנו את אלו שילמדו אותנו וייעצו לנו כראוי כיצד לשמור את דרך ה', שהרי הוא "מלך אוהב צדקה ומשפט". ברכה זו היא הברכה האחת עשרה בסדר ברכות העמידה, ניתן לומר שזהו מיקום מקרי, אך ניתן גם לחקור ולברר האם יש בכך גם מימד נוסף.

סדר מצוות העשה במנין המצוות של הרמב"ם

המצווה השביעית במנין מצוות העשה בספר המצוות של הרמב"ם היא המצווה להישבע בשמו של הקב"ה. מתבקש שסידור זה אינו מקרי, והוא נעשה משום שהשורש של המילה שבעה הוא שביע, ויש לו קשר למספר שבע. וקשר זה בין שבעה והמספר שבע מצאנו גם אצל אבותינו אברהם ויצחק בתור סיבה לקריאת העיר "באר שבע" בשמה (בראשית כא, לא; כו, לג).

מסתבר שכשם שנהג הרמב"ם במצווה השביעית, כך נהג הרמב"ם במצוות נוספות שהוא מנה בתחילת ספר המצוות. ולפחות בתחילת ספר המצוות מנה הרמב"ם את המצוות בסדר שיש לו קשר גם למשמעות המספר שבו הוא מונה אותן.

המצווה החמישית בסדר מצוות העשה של הרמב"ם היא מצוות התפילה:

"והמצוה החמישית היא שצונו לעבדו יתעלה... ואעפ"י שזה הצווי הוא גם כן מן הציוויים הכוללים כמו שביארנו בשרש הרביעי הנה יש בו יחוד שהוא צוה בתפילה. ולשון ספרי ולעבדו זו תפילה. ואמר גם כן ולעבדו זה תלמוד... ואמר עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו. כלומר ללכת שם להתפלל בו ונגדו כמו שבאר שלמה עליו השלום"

נראה שהקשר שנמצא כאן בין התפילה לבין המספר חמש אינו מקרי, והוא לקוח מתפילת העמידה של אברהם שבה הדגיש אברהם את המספר חמש. הרמב"ם ממקד את המצווה הזו כמיוחדת לתפילה, וכך הוא קובע גם בתחילת הלכות תפילה (א, א): "מצוות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ד' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה". הרמב"ם מגלה בתיאור המצווה החמישית 'מצוות העבודה' שיש קשר בין מצוות התפילה למצוות תלמוד תורה. קשר זה מצאנו גם כן אצל תפילת העמידה של אברהם, כאשר הקב"ה מקדים ומגלה שאברהם מחנך את בניו ואת ביתו אחריו לשמור את דרך ה', וכפי שהתבאר יש בכך סיבה שתפילותיו תתקבלנה. ועל קשר זה נשתדל לעמוד בהמשך המאמר.

נראה שכאשר הרמב"ם קבע בספר המצוות שלו את מצוות תלמוד תורה, הוא מנה אותה באופן המרמז לקשר בין מספרה הסידורי לבין המהות שלה, וכפי שמצאנו קשר שכזה בין מצוות תלמוד תורה לבין תפילת אברהם. הרמב"ם מונה את מצוות תלמוד תורה בתור המצווה האחת עשרה, וז"ל: "והמצוה הי"א היא שצונו ללמוד חכמת התורה וללמדה וזה הוא שנקרא תלמוד תורה והוא אמרו 'וְשִׁנְנֶתָם לְבִנְיָד'. ולשון ספרי - לבניך אלו תלמידיך וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים שנאמר 'וַיִּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים'...".

הרמב"ם מונה את מצוות החינוך לשמור את דרך ד' בתור המצווה האחת עשרה, ומצאנו שהבקשה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה", שבה אנו מבקשים על מנהיגים ומחנכים ראויים היא הברכה האחת עשרה בסדר ברכות העמידה. ניתן לומר שזהו מיקום מקרי, אך נראה שיש בכך הגיון וטעם.

משמעות המספר 'עשתי עשר'

המספר 'אחד עשר' מופיע פעמים רבות בתנ"ך בתור 'עשתי עשר' וביאר אבן עזרא (במדבר ז, עב):

"ביום עשתי עשר יום – כבר בארתי בספר מאזנים, למה השתנה זה המספר, וטעם 'עשתי' כמו 'עשתי' (תהילים קמו, ד), מה שיולידו מחשבותיו, כאילו העשר הוליד והוא סוד גדול".

המספר עשר מסמל שלמות, והמחשבות של שלמות זו הולידו את המספר הבא את 'עשתי עשר', ונמצא שהמספר 'עשתי עשר' נולד כביכול מהמחשבות של ה'עשר' שהיא השלמות שקדמה לו. ואם כן, מספר זה מתאים לסמל את מצוות חינוך הבנים והתלמידים על ידי המורים שהם כבר שלמים (ביחס לתלמידים). ולכן מספר זה מתאים גם לסמל את מצוות חינוך הבנים על ידי אברהם, ומטעם זה קבע הרמב"ם את מצוות תלמוד תורה בתור המצווה האחת עשרה.

בסוף פרשת לך לך אברהם אבינו נצטווה על ידי הקב"ה למול את עצמו ולהיות שלם (בראשית יז, א-ז): "...ויאמר אֵלָיו אֲנִי אֶל שְׂדֵי הַתְּהַלְלָה לְפָנֶיךָ וְהָיָה תְּמִימִים: וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶיכֶם וּבֵין זָרְעֶךָ אֲחֵרֶיךָ הַמּוֹל לְכֶם כָּל זָכָר...". וכן ביאר חז"ל (נדרים פ"ג מ"א): "שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל". שלמות זו שמתבטאת בצד הגופני, כאשר אברהם וצאצאיו מתחייבים למול את הערלה הגופנית שלהם ושל בניהם, ולהיות 'שלמים' - מתבטאת גם בצד הרוחני. ודבר זה מתבאר בסמוך בתחילת פרשת וירא, כאשר הקב"ה מודיע שאברהם התחייב שהוא וצאצאיו יעבירו את השלמות הרוחנית שהם ירכשו גם לבניהם ולתלמידיהם: "כִּי יְדַעְתִּיו לִמְעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ד' לְעִשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". כפי שראינו המספר 'עשתי עשר' מסמל את העברת השלמות המחשבתית אל הדור הבא, ולכן הברכה שבה אנו מבקשים בתחילתה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה", היא הברכה האחת עשרה. וכאמור, נראה שמטעם זה גם קבע הרמב"ם את מצוות תלמוד תורה לבנים ולתלמידים בתור המצווה האחת עשרה.

במאמרים הקודמים הדגשנו את הקשר שבין המספר חמש לעשיית תשובה, ושמטעם כך נבחרה הברכה החמישית להיות ברכת התשובה. אך קשר זה שבין 'חמש' לתשובה קשור גם למצוות התפילה, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ד): "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים". יתכן שהקשר שמצאנו בין מצוות תלמוד תורה שהמספר שמסמל אותה הוא 'אחת עשרה' לבין מצוות התפילה שהמספר שמסמל אותה הוא המספר 'חמשה', מסביר גם את מעשיו של יעקב אבינו.

המנחה ששלח יעקב לעשיו

בפרשת וישלח מסופר שיעקב שמע שעשיו בא לקראתו עם ארבע מאות איש, ופחד מאוד ממה שעשיו עלול לעולל לו ולמשפחתו, והוא התפלל לקב"ה שיציל אותו מידו, ומסופר שלאחר תפילתו הוא שלח מנחה לעשיו (בראשית לב, יד-טז):

"וַיֵּלֶךְ שָׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אֲחִיו: עֵזִים מְאֵתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מְאֵתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים: גְּמָלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיָהֶם שְׁלִשִׁים פְּרוֹת אֲרָבָעִים וּפְרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנַת עֶשְׂרִים וְעִרְסֵה עֶשְׂרֵה":

מצאנו שנחלקו הדעות במנין הכולל של הפרטים ששלח יעקב אבינו. אור החיים הקדוש כתב:

"עֵזִים מְאֵתִים וגו'. שמעתי ממורי זקני צוק"ל שנתכוין יעקב בחשבון ששלח מבעלי חיים כחשבון שעיר שעולה בו תק"ף, ולזה שלח בחשבון: עזים ורחלים ת"מ, וגמלים שלשים עם בניהם הם ששים הרי ת"ק, פרות ופרים חמשים, אתונות ועירים שלשים, הרי תק"ף לשבר תוקפו:"

לדעת אור החיים הקדוש, המספר 'שלושים' שמוזכר אצל הגמלים מתייחס רק לגמלים מיניקות (נאקות), אך חוץ מהם היו גם שלושים גמלים זכרים ('ויבניהם'), ובסך הכל היום ששים גמלים, ונמצא שהסך הכולל של כל סוגי בעלי החיים היה חמש מאות ושמונים שהם כמנין תק"ף, וזאת כדי לשבור את תוקפו של שעיר.

אמנם לדעת פרשנים אחרים המנין הכולל של הגמלים הנקבות והזכרים גם יחד היה בסך הכל שלושים, וכך פירשו הרד"ק ועוד. ולפי זה המנין הכולל של כל הפרטים היה רק חמש מאות וחמשים. ורבנו בחיי מביא שרבנו חננאל קשר בין המספר הזה לבין מאורעות עתידיים:

"וכתב רבינו חננאל ז"ל: כי כלל ראשי הבהמות במנחה הזאת תק"ן ראשים, לפיכך קדמה מלכות אדום למלכות ישראל תק"ן שנה."

אמנם לפי מה שהתבאר כאן שבפרשיית תפילת העמידה של אברהם מודגשים המספרים 'חמש' ו'אחת עשרה' (החינוך לדור הבא = עשתי עשר), ומצאנו שגם בתפילת העמידה שלנו הברכות החמישית והאחת עשרה מודגשות (וראו במאמר ["האות הא בתפילת עשרת ימי תשובה"](#)), ניתן לומר שיעקב אבינו רצה להמשיך בדרך תפילת העמידה של אברהם אבינו, ובאמצעות המספרים אלו הוא רצה לרמז לשילוב של תורה ותפילה, שבאמצעות שילוב זה מתקבלות התפילות.

המספר 'חמישים' וחמשי הוא כפולה של 'אחת עשרה' ושל 'חמש', והוא מסמל שילוב של 'תורה' ושל 'תפילה'. גם המספר הכולל של הפרטים שיעקב שלח הוא 'חמש מאות וחמישים', שהוא עשר פעמים 'חמישים' וחמשי, כלומר הדגשה של המספר 'חמישים' וחמשי, והיינו הדגשה של השילוב שבין 'תורה' ו'תפילה'. שילוב זה הוא יסוד חשוב בבקשה שהתפילה תתקבל, וכדלקמן.

שילוב של 'תורה' ו'תפילה'

רבי נחמן מברסלב פותח את ספרו ליקוטי מוהר"ן בחשיבות של השילוב שבין תורה ותפילה, וז"ל (ליקוטי מוהר"ן תורה א): "אֲשֶׁרֵי תְּמִימֵי דְרַךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת ה'. דע כי ע"י התורה נתקבלים כל התפילות וכל הבקשות שאנו מבקשים ומתפללים. והחן והחשיבות של ישראל נתעלה ונתרומם בפני כל מי שצריכין הן ברוחני הן בגשמי."

יעקב אבינו התפלל לדי' שיציל אותו מיד עשיו, וכמו כן השתדל למצוא חן בעיני עשיו ושיקבל את מנחתו וישלח לו על לקיחת הברכות, וכפי שהוא מסביר לעשיו את פשר המנחה הגדולה (בראשית לג, ח): "ויאמר מי לך כל המנחה הזו אשר פגשתי, ויאמר למצא חן בעיני אֲדֹנָי". ונראה שמטעם זה בחר יעקב במנחה גדולה שיש בה חמש מאות וחמישים פריטים, ומשום שמספר זה מדגיש את המספר 'חמישים' וחמשי שמסמל שילוב בין 'תורה' ותפילה. אשר כפי שמבאר בליקוטי מוהר"ן שילוב זה מועיל לקבלת תפילות ומועיל למצוא חן וחשיבות בפני כל מי שצריכים.

מספרים אלו שמרומזים בפרשיית תפילת העמידה של אברהם אבינו, ומרומזים גם כן בתפילת יעקב אבינו, מרומזים גם במבנה של העזרות והמקדש, שהוא 'בית תפילה', ובעז"ה נדון בכך במאמר הבא.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ח)

Israel

ישראל

תמוז תשס"ט

הריסת בית כנסת

שאלה

חברת בנייה קנתה שטח כדי לבנות בו שכונת מגורים. בשטח שנקנה עומד בית כנסת בין בניינים נוספים העומדים להריסה. האם מותר להרוס את בית הכנסת יחד עם שאר הבניינים ולבנות בית כנסת חדש במקומו במקביל לבניינים החדשים העומדים לבניה? האם גודל בית כנסת החדש חייב להיות כגודלו הראשון או שהוא יכול להיות קטן יותר מפני שהקהילה קטנה? אם אין חיוב שיהיה באותו הגודל, האם יש הגבלה על השימוש בשטח שיתפנה?

תשובה

- א. כדי להתיר הריסת בית כנסת צריך להפקיעו מקדושתו¹. הפקעה מקדושה נעשית על ידי מכירתו באופן המועיל². כיון שמדובר שכבר היה קניין, יש לברר למפרע האם המכירה הייתה על דעת שיפקיעו את בית הכנסת מקדושתו. אם כן, והדבר נעשה במעמד שבעת טובי העיר או ועד, כגון ועד שכונתי המורשה לכך, והוא מונה לפחות שבעה אנשים³ והקנייה נעשתה בפרסום - קדושתו הופקעה.
- ב. אם המכירה לא הייתה על דעת שיפקיעו את בית הכנסת מקדושתו אפשר להציע פתרון אחר: ימכרו את בית הכנסת לאדם שלישי והוא ימכור אותו בחזרה לחברת הבנייה על מנת להפקיע את קדושתו⁴.
- ג. מכיון שבית הכנסת העומד להריסה אינו פעיל, מותר להרוס אותו על מנת לבנות בית כנסת חלופי⁵.
- ד. אין חיוב שבית הכנסת החדש יהיה באותו גודל של בית הכנסת הישן, והוא יכול להיות אף קטן יותר.
- ה. בשטח שיתפנה יש הגבלה שלא ישתמשו בו שימוש בזוי, כגון שירותים, בית מרחץ וכד', אך בשעת הדחק אפשר להתיר לעשות בו כל שימוש⁶.

¹ כאן לא נדון האם למוכרים היה מותר למכור את בית הכנסת. לגבי שאלה זו ודומות לה ראה בהרחבה בשו"ת במראה הבזק חלק ב סי' יח, ובחלק ו סי' יט ובמקומות נוספים.

² בשו"ת הר צבי (או"ח חלק א סי' עו) פסק שבית כנסת שכונתי שנבנה רק לבני השכונה אינו מוגדר כבית כנסת של כרכים (שנפסק בשולחן ערוך [או"ח קנ"ג, ז] שאסור למכרו), אלא כבית כנסת של כפרים שאפשר למכרו בתנאים מסוימים.

³ וצריכים להיות דווקא שבעה, מכיון שלא מונו במפורש למכירה. כך מכריע המשנה ברורה (סי' קנ"ג סי"ק כט) ומקורו בשו"ת הרשב"א (חלק א סי' תרי"ז), אך מספיקה הכרעת רובם, כמו שמביא ביאור הלכה (שם ד"ה והוא הדין אם מכרו).

⁴ במשנה ברורה (סי' קנ"ג סי"ק נו) הביא מדברי הפרי מגדים (משבצות זהב סי"ק יא) שהסתפק אם צריך להתנות בעת המכירה שרוצה להפקיע את קדושת בית הכנסת, ומדברי המשנה ברורה משמע שנוטה להחמיר, אבל לא הכריע וכתב בלשון "אפשר", ולכן גם בנדון דידן גם אם לא התכוונו בעת המכירה להפקיע את הקדושה – יש לומר שפקעה הקדושה מעצם המכירה. אפשר לצרף להקל את דברי הגר"מ פיינשטיין באגרות משה (או"ח חלק א סי' נ) שפסק שבית כנסת שאינו בשימוש ואף אין צורך בדמיו כדי לבנות בית כנסת אחר, כפי שמדובר בנדון דידן, פקעה קדושתו לגמרי מאילו גם ללא מכירה. אפשרות נוספת מובאת בשו"ת מהרש"ם (חלק א סי' י) והיא הפקעת בית הכנסת על ידי פדיונו, דהיינו שיפדו אותו בשווה פרוטה או סכום סמלי אחר (כגון ח"י שקלים), ואת כסף הפדיון ליעד למטרה קדושה.

אפשרות זו הובאה גם בשו"ת במראה הבזק (חלק א סי' כג, ובחלק ג סי' כז). בתשובות אלו הוזכרו דברי כקולא אפשרית, אך לא סמכנו עליהם להתיר למעשה. גם הרב דב ליאור (בטאון ישיבת שדרות: אפיקי דעה - קדושת בית המדרש ובית הכנסת, עמ' 92) מצרף את דברי המהרש"ם כדי להפקיע קדושה לדעת הסוברים שקדושת בית כנסת היא מדאורייתא (שיטת היראים).

אמנם בנדון דידן שכבר הייתה כבר מכירה ויש ספק אם המכירה צריכה להיות בכוונה להפקיע את הקדושה או שמספיקה גם מכירה ללא כוונה, אם האפשרות שהוזכרה בגוף התשובה, למכור לאדם שלישי ולקנות ממנו, קשה לביצוע, אז אפשר לסמוך על דברי המהרש"ם להקל ולהסתפק בפדיון בית הכנסת בכסף.

⁵ במסכת בבא בתרא (ג ע"ב) אמרו שאסור להרוס בית כנסת אחד עד שיבנו בית כנסת אחר. בגמרא הזכירו שני טעמים: א. משום שאין מקום אחר להתפלל בו. ב. שמא יארע אונס ולא יבנו את בית הכנסת החלופי, ויישאר ללא בית כנסת.

השולחן ערוך (או"ח קנ"ב, א) פסק כטעם השני: "שמא יארע להם אונס שלא יבנו השני". נחלקו המגן אברהם והט"ז מה הדין במקרה שיש להם מקום אחר להתפלל בו, לדעת המגן אברהם אסור אפילו במקרה כזה, ולדעת הט"ז מותר. בביאור הלכה מכריע להקל, ובתנאי שיש מקום ברווח להכיל את כל המתפללים בבית כנסת האחר. בנדון דידן החשש שלא יהיה מקום אחר להתפלל אינו קיים, שהרי אין מתפללים בבית כנסת העומד להריסה.

⁶ כך אמרו בגמרא (מגילה כו ע"ב), וכך פסק השולחן ערוך (או"ח קנ"ג, ט): "כשמוכרים אנשי הכפר בית הכנסת יכולים למכרו ממכר עולם, והלוקח יעשה בו מה שירצה, חוץ ממרחץ ובורסקי ובית טבילה ובית הכסא; ואם מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, יעשה הלוקח אפילו אלו ארבעה דברים". הרמ"א (שם, ז) פסק שמכירה בפרסום נקראת "במעמד אנשי העיר", ולכן כיום שמכירה נעשית לאחר מכרז, הדבר נחשב כמפורסם לענין הנ"ל. בביאור הלכה (שם ד"ה ואם מכרוהו) דן בענין זה ואומר שבדין זה נחלקו ראשונים ואחרונים, ויש האוסרים בכל מקרה לעשות שימוש בזוי במקום שהיה קודם בית כנסת, ולכן עדיף להימנע משימוש בזוי. אמנם, כשאין אפשרות אחרת אפשר לסמוך על השיטות המקלות.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן